

Darurile limbii române*

Acad. Gheorghe Chivu

Instituirea unei zile de sărbătorire a limbii române are o semnificație deosebită: pentru limba română însăși, căreia i se recunoaște astfel importanța aparte și rolul activ în istoria și în cultura noastră. Dar și pentru cultura românească în ansamblu, deoarece, prin instituirea acestei zile, este celebrat factorul major de identitate, de unitate și de progres al spațiului românesc.

Ziua limbii române este astfel plină de semnificații pentru toți cei care participă anual la această sărbătoare, în cadrul spațiului românesc actual, dar și în zone din jurul acestuia, în care româna este limba unor minorități importante, întrucât, cum formula admirabil Nicolae Iorga, „România este țara înconjurată de români”.

Faptul că sărbătoarea pe care o celebrăm astăzi a fost instituită la inițiativa intelectualilor

basarabeni, luptători pentru limbă ca expresie și apărătoare a identității de neam și a unității de cultură, într-un teritoriu de graniță al românității, adaugă semnificații suplimentare unei zile cu totul deosebite.

Acum aproape 35 de ani, instituirea acestei sărbători a fost punctul culminant al unei remarcabile rezistențe prin cultură, rezistență începută imediat după 1812. O rezistență menită să apere vorbirea românească și cultura în limba română în teritoriile anexate de încercările constante, programate de deznaționalizare, întreprinse de ocupații ruși.

Iar această instituire nu a însemnat sfârșitul luptei de apărare a limbii române la est de Prut, nu a consemnat victoria definitivă a intelectualilor români. A fost doar începutul unei etape noi a acestei

**Alocuțiune rostită la Sesiunea omagială „Ziua Limbii Române”
(29 august 2024, Aula Academiei Române)*

lupte, în care au fost întreprinse și urmează să se întreprindă încă acțiuni și mai eficiente în folosul limbii și al culturii românești din spațiul răsăritean al românității.

Este astfel *Ziua limbii române* o recunoaștere a valorii identitare a unui fenomen cultural de primă importanță; o dovadă de conștientizare a rolului limbii noastre în afirmarea și în păstrarea unității de neam și de cultură în spațiul sud-est european; o evidențiere a rolului limbii noastre în evoluția și în afirmarea culturii naționale.

Lăudăm cu acest prilej, în fiecare an, limba română pentru vitalitatea ei deosebită; pentru capacitatea de adaptare la circumstanțe culturale, sociale și politice nu totdeauna favorabile, capacitate dovedită în mod repetat, capacitate care, alături de vitalitate, a permis românei să se dezvolte și, implicit, să ajute la dezvoltarea istorică, socială și culturală a românității.

Lăudăm limba română pentru puterea apartenței de expresie și pentru frumusețea ei, nu o dată scoase în evidență de români și de străini, atât prin analiza scrierilor literare elevate, cât și prin studiul unor remarcabile creații folclorice.

Punem astfel în evidență, în cadrul acestor manifestări de celebrare a limbii noastre, nu doar valoarea creațiilor beletristice moderne, ci și aceea a textelor care ilustrează limba română în momente anterioare ale istoriei sale și în domenii diverse de activitate intelectuală. Evidențiem rolul marilor personalități ale culturii noastre, rolul instituțiilor care au contribuit la crearea și la promovarea acestei culturi, conștienți de importanța pe care o are limba în tot acest proces.

Toate acestea spun, prin intermediul analizelor și al prezentărilor noastre, că limba română ne-a dat identitate ca popor, ne-a unit și ne-a apărut în decursul timpului, ne-a fost sprijin și spațiu de manifestare, dar nu o dată a fost actor principal în dezvoltarea, în evoluția noastră socială și culturală.

Chiar instituirea *Zilei limbii române* în urmă cu aproape 35 de ani, la est de Prut, a pus în evidență, cum afirmam anterior, rolul, importanța românei în apărarea identității și în afirmarea unității noastre istorice și culturale. Rol întărit de chemarea în sprijin, în lupta pentru apărarea limbii noastre, a grafiei cu litere latine, factor mult mai puțin important decât esența latinească a limbii pe care

o vorbim, dar definitoriu pentru punerea în evidență a acestei esențe. (Înlocuirea slovelor rusești cu literele latinești în scrisul basarabean a anulat și din punct de vedere formal pretinsa diferență dintre limba așa-zis moldovenească și limba română. A fost, la scară istorică, o repetare a momentului în care, prin acțiunea Școlii Ardelene, originea latinească a limbii noastre a devenit evidentă prin introducerea scrisului etimologizant în locul celui chirilic.)

* * *

Limba ne ajută, ne apără, ne exprimă. Fără ea nu avem identitate și nici nu putem pune în evidență specificul și, implicit, valoarea culturii noastre.

Ea, limba română, este rezultatul istoric al acțiunii perseverente, desfășurate timp de secole de către predecesorii noștri luminați. Este moștenirea pe care ne-au lăsat-o cărturarii care au creat, prin conlucrare eficientă, totdeauna cu gândul la viitor, cultura românească modernă. Moștenire pe care trebuie, avem datoria să o transmitem urmașilor, nu doar intactă, ci și îmbogățită.

În perspectiva obișnuită, de cele mai multe ori constatativă, a manifestărilor de celebrare nu doar a *Zilei limbii române*, ceea ce facem astăzi pentru limba noastră pare mai puțin important decât ceea ce s-a obținut în secolele precedente. Afirmatia este adevărată și integral justificată de perspectivă istorică, obligatorie nu doar în evaluarea fenomenelor sociale, precum și de modestia, la fel de obligatorie, care trebuie să se manifeste în raportarea muncii noastre la eforturile înaintașilor.

Și totuși, raportându-ne la numeroasele, la esențialele daruri făcute nouă de limba română, ne întrebăm, la ceas aniversar, ce daruri aducem noi, cei de astăzi, limbii noastre.

Ce facem astăzi pentru a păstra unitatea și valorile limbii române?

Care sunt acțiunile pe care le întreprindem pentru apărarea și pentru cultivarea formei elevate, exemplare a limbii noastre literare, în condițiile impuse de starea actuală a societății, în ansamblu, și de starea specială a instrucției, a învățământului și a culturii românești de astăzi?

Lingviștii dăruiesc limbii române, la ceas de sărbătoare, un *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație* nou, instrument normativ actualizat și esențializat pentru uzul literar actual. Fără derapaje descriptive puțin folositoare, fără concesii evidente făcute „limbii vii”, respectiv așa-ziselor „norme” sugerate de frecvența formelor limbii vorbite actuale.

Ce facem însă pentru cultivarea limbii naționale, acțiune care ar îndruma și ar conștientiza vorbitorii mai puțin instruiți să nu se lase copleșiți de tendințele limbajului colocvial, de influența nu totdeauna benefică și nici necesară exercitată de mass media și de mijloacele de comunicare moderne?

Apărăm, cum ar trebui, limba română vorbită în comunitățile tradiționale românești aflate de secole în jurul granițelor țării? Îi apărăm, prin limba literară, care ar trebui predată în școli și susținută prin carte românească de valoare, pe membrii acestor comunități? Îi ajutăm să nu renunțe la limba maternă și să nu devină (în mod închipuit) vorbitori ai unei alte limbi, considerate, fără argumente, diferită de română?

Ce facem pentru ca milioanele de români, plecați în doar câteva decenii peste graniță, să nu uite limba „de acasă” și să îi determine pe copiii lor să învețe sau să nu ignore această limbă? Nu doar ca limbă de comunicare, ci și ca limbă de utilitate culturală.

Ce facem pentru îmbunătățirea predării limbii noastre în școală, în școlile din țară, întrucât româna trebuie să rămână instrument de dezvoltare intelectuală, cu obiective clare, obligatoriu de precizat, apoi de urmat și de îndeplinit, într-un context cultural general deloc favorabil.

Ea, limba română, trebuie să redevină mijloc esențial de cunoaștere și de comunicare, instrument eficient și corect de interpretare a mesajelor primite. Fără simplificări periculoase pentru gândire și fără imixtiuni nu totdeauna utile ale limbilor străine, favorizate de telefoanele și de tabletele devenite substitut al vorbirii materne.

Ce facem pentru a stopa și a elimina analfabetismul funcțional, ce tinde să se generalizeze,

urmare a acestui mod de așa-zisă modernizare a instruirii, în învățământul nostru?

Cum pregătim copiii pentru epoca (deja anunțată) în care nu cartea în general, nici chiar manualul, ci telefonul și tableta vor fi instrumente obligatorii pentru instruire?

Cum promovăm lectura, singura capabilă să dezvolte, în absența conversațiilor formatoare cu părinții, apoi cu dascălii, vocabularul copiilor, evitând stereotipurile și lipsa de imaginație, favorizate de limbajul sărac, lipsit de mobilitate și de profunzime al mijloacelor informatice și al mass media?

Româna, slujită secole la rând de cărturari devotați și de oameni de cultură responsabili, datorită cărora a devenit instrument elevat de expresie culturală și științifică, trebuie să primească în dar, nu doar de ziua ei, acțiuni concrete și coerente pentru normarea și cultivarea formei sale exemplare. Formă pe care o analizăm și o lăudăm constant, utilizând texte exemplare, scoase, ori de câte ori facem prezentări ale valorilor culturii naționale, din istoria literaturii noastre (considerată inutilă de mulți așa-ziși intelectuali, subjugată irevocabil perspectivei exclusiv sincronice de analiză și de interpretare a fenomenelor, nu doar culturale).

Am primit în dar o limbă bogată, cultivată și rafinată, aptă de aleasă cultură. Avem datoria să lăsăm moștenire o limbă care trebuie să își păstreze nu doar vitalitatea, ci și unitatea, care trebuie să folosească nu doar variantele comunicării imediate, ci și pe cele supuse normelor exprimării cultivate. Este o datorie firească. Și la fel de firești trebuie să fie acțiunile presupuse de multele datorii pe care le avem, enumerate, amintite anterior. Răspunsurile și acțiunile noastre, necesar pozitive, parte a unui program național de apărare și de promovare a culturii naționale, s-ar constitui în daruri demne de Limba Română, pe care o sărbătorim în aceste zile în întreg spațiul românității.